

Politisk vekkelse og borgerskapets overtagelse – Valget til stenderforsamlingen

Tekst/illustrasjoner:

Anne Schjelderup/Clipart.com

Filosofiske spørsmål:

Anne Schjelderup og Øyvind Olsholt

Sist oppdatert: 15. november 2003

I løpet av 1700-tallet hadde handel, sjøfart og industri ført til fremveksten av en ny sosial gruppe: det rike borgerskap. Stadig mer økonomisk velhavende og velutdannede vokste denne gruppens selvtilit og ambisjoner. Etterhvert som borgerskapet fikk innpass i offentlige embeter, begynte det også å utfordre adelens posisjon i samfunnet. Adelen svarte med å tviholde på sine privilegier og systematisk utestenge borgerskapet fra sentrale offentlige verv. Gjennom den forestående stenderforsamling så borgerskapet endelig en mulighet til å få en reell innflytelse på samfunnets politiske utvikling. Sterkt politisk engasjement hadde de allerede fått ved å lese opplysningsfilosofenes tekster, og når kongen nå endelig åpnet for folkets innflytelse, grep de muligheten med begge hender.

Pressens innflytelse

Siden boktrykkerkunstens utbredelse på 1600-tallet hadde det skrevne ord fått en stadig større plass i det franske folks bevissthet. Det fantes et utall aviser, og det ble trykket mengder med politisk motiverte pamfletter og opprop – i tillegg til bøker av alle slag. Avisene fungerte mer som luftkanaler for folkets mening enn som direkte nyhetsformidlere og spilte derfor en helt sentral rolle i dannelsen av en offentlig opinion.

Finansminister Necker hadde tidligere brukt pressen til å øke Frankrikes økonomiske troverdighet. Og adelen hadde brukt pressen til å få opinionen med seg i sitt korstog mot konge og regjering. Nå viste pressen seg også som et glimrende redskap for borgerskapet til å spre sine meninger om den politiske utvikling og sin visjon om et nytt og bedre samfunn.

Kongen viser vei

Da kongen gikk med på å innkalle stenderforsamlingen i 1787, gjorde han samtidig noe svært uvanlig for denne tiden: han erklærte full pressefrihet. Samtidig ba han valgkomiteene sende ham en liste med forslag til personer til stenderforsamlingen.

Dette var første gang i historien at den franske kongen åpnet for vanlige folks innflytelse på politiske avgjørelser. Dette førte da også til voldsom politisk aktivitet og bevisstgjøring blant folket og vekket et håp for fremtiden. Overalt ble det diskutert politikk, i avisene (som ofte ble lest høyt for en skare av tilhørere), på torgene, i de fasjonaible tesalongene, i laugene og i hjemmene. Særlig i hovedstaden Paris sydet og kokte det.

Offentlig diskusjon foran stenderforsamlingen

Det var altså stor offentlig debatt i forkant av stenderforsamlingen. Blant annet diskuterte man hvordan representantene skulle velges ut og hvor mange representanter de enkelte stender skulle ha.

For dem som måtte ha glemt det, minner vi om at befolkningen i Frankrike på denne tiden var delt inn i tre stender:
førstestanden – de geistlige,
andrestanden – adelen og
tredjestanden – borgerskapet og resten av befolkningen

Regjeringen ville ha stenderforsamlingen akkurat slik den hadde vært sist gang den var sammenkalt, i 1614, over 150 år siden. Den gangen hadde hver stand hatt like mange representanter, altså en tredjedel hver.

Borgerskapet mente imidlertid at dette var grovt urettferdig siden tredjestanden utgjorde hele 98% av befolkningen. De krevde derfor å få dobbelt så mange representanter for tredjestanden. Kravet ble ikke godtatt av notabelforsamlingen, men ble drevet gjennom av finansminister Necker og dronning Marie Antoinette.

Adelen, som nå virkelig følte sin posisjon truet, forsøkte å sabotere hele stenderforsamlingen ved å nekte å delta. Men etter press fra finansminister Necker, ble kravet fra borgerskapet likevel vedtatt i Kongsråd.

Tredjestandens representanter

I prinsippet var det slik at alle som betalte skatt hadde stemmerett. Alle kunne også velges som representanter for sin stand. Men man måtte ha betalt ganske mye skatt for at prinsippet skulle gjelde. Dessuten måtte man selv betale for reisen til, og oppholdet i, slottet i Versailles. Det var der Stenderforsamlingen skulle holdes.

Og dette var det jo ingen fattige bønder og borgere som hadde råd til. De hadde heller ikke utdannelse så de hadde ingen trening i å legge frem tanker, ideer og argumenter. Og dette var jo nødvendig for å være representant på

Stenderforsamlingen. Dette førte til at samtlige av tredjestandens 568 representanter kom fra den rike borgerstanden.

Adelens og geistlighetens representanter

På den annen side førte valgsystemet til at mange representanter for førstestanden var fattige landsbyprester. Og disse støttet landsbybefolkningen og borgerskapet, altså tredjestanden. Andrestandens representanter var derimot stort sett adelsmenn som bodde på slott og herskapshus på landet, den såkalte landadel. Disse var ofte ikke fullt så velstående som byadelen, og hadde derfor behov for å hevde seg sosialt og økonomisk i forhold til disse.

Så det er lett å se at motsetningene var store innad i stenderforsamlingen, først og fremst mellom andre- og tredjestanden. Førstestanden, dvs. biskopene og prestene, var splittet mellom de to andre stendene.

Likhet og frihet

Mange av de rike borgerne hadde lang utdannelse, og ofte var de advokater eller dommere. De var sterkt påvirket av opplysningstidens ideer om fornuften som veiviser mot innsikt og kunnskap (i motsetning til religion og overtro) og om et bedre samfunn. Disse nye ideene hadde revet ned den gamle respekten for autoriteter og hadde ført til at to nye ord hadde blitt på moten: likhet og frihet.

Likhet innebar at alle mennesker var like mye verdt. Enten du var sønn av tiggerkone eller datter av kongen, skulle du ha de samme rettigheter som alle de andre i samfunnet. Denne tanken brøt tvert med det gamle føydalsamfunnets prinsipper om at det var standen og familien du var født inn i som avgjorde hvilke rettigheter og muligheter du hadde i samfunnet.

Frihet forsto man som «retten til å gjøre som man vil så lenge det ikke skader andre». Alt som hindret den enkeltes handlefrihet måtte derfor brytes ned. Også dette var en provokasjon mot det gamle privilegiesamfunnet som satte sterke begrensninger på de aller fleste innbyggernes frihet.

Frihet, likhet og brorskap ble etterhvert selve parolen til den franske revolusjon – og det var de fattige som innførte denne parolen. Alle disse nye tankene om frihet, likhet og brorskap dannet senere det idémessige grunnlaget for alle våre moderne vestlige samfunn, ikke minst Norge som fikk sin grunnlov i 1814 – en grunnlov som var sterkt inspirert av ideene fra det revolusjonære Frankrike.

Filosofiske spørsmål

1. Å høre og bli hørt

I forkant av stenderforsamlingen ble pressen bevisst brukt til å påvirke folks meninger. De som var flinke til å formulere seg skriftlig og som kjente folk som jobbet i avisene hadde derfor langt større muligheter for å gjøre sine meninger kjent enn andre.

Er det urettferdig at personlige evner og bekjenskaper skal være det som avgjør om man får sine meninger trykt i avisene eller ei?

Noen mennesker er flinke til å argumentere for det de mener, slik at andre hører på dem, mens andre ikke er så flinke til å sette ord på ting, dermed er det sjelden de får sagt det de mener. Er det rettferdig at det er slik? Har vi alle et ansvar for at alle skal få slippe til og si det de mener, eller har hver og en selv ansvar for å sørge for å bli hørt?

2. Å stå til ansvar for sine meninger

Pressen hadde altså stor makt til å forme den offentlige opinion. Ga denne makten pressen et særskilt ansvar til å være nøye med hva slags meninger den formidlet? Har vi alle ansvar for det vi sier? Eller kan vi si hva som helst og hele tiden regne med å slippe å stå til ansvar for det vi sier?

3. Kunnskap er makt?

Under den franske revolusjon så vi hvordan folkets representanter, på grunn av sin utdanning, fikk en politisk makt som var uhørt i datidens Frankrike.

Det sies at kunnskap er makt, og i revolusjonstidens Frankrike var det åpenbart det. Er det det idag også? Gir skole og utdanning makt i dagens samfunn? Hva slags makt dreier det seg i tillegg om? Økonomisk makt? Makt til å bli populær? Makt til å forandre verden? Hva er makt?

4. Kunnskap og kløkskap

Synes dere de som har mye kunnskap bør ha større

---

politisk innflytelse enn andre som ikke har så mye kunnskap? Eller bør alle ha like mye å si? Eller er det kanskje de kloke menneskene som burde styre landet? Men hva er egentlig forskjellen på kunnskap og kløkskap? Blir vi nødvendigvis klokere av å ha mye kunnskap?